

Sanat Kenuları

Antuvan'ın bir mektubu

Önümde İstan-
bul Belediye Ba-
şkanına yazılmış
Fransızca bir
mektup var. Dak-
tilo ile yazılmış

Yazan:

Ahmet Kutsi Tecer

Fransa gibi ne-
men hemen her
devirde tiyatronun
halk arasında bü-
yük ilgi ve me-
rak uyandırdığı

olan ve beş sayfa tutan mektubun
üzerinde Fransızca olarak «Dar-ul
Bedayi Osmani/Conservatoire Na-
tional Ottoman» başlığı okunuyor.
14 numarayı taşıyan bu mektubun
tarihi: 18 Temmuz 1914. «Andre
Antoine» imzalamış.

Ünlü Fransız tiyatro adamı An-
tuvan elli yıl önce bugünlerde bir
şehir tiyatrosu kurmak üzere Be-
lediye'nin davetlisi olarak İstan-
bul'da bulunuyor. O tarihlerde
başkent olan İstanbul'un şehir ti-
yatrosu, bir anlamda Türk milli
tiyatrosu devlet tiyatrosu demek-
tir. Kurulacak tiyatronun sanatçı
yönünden beslenmesi için Antuvan
bir konservatuar açılmasını ön-
görmüş, milli tiyatro elemanlarının
bu okuldan yetişmesini tasarlamış.
Ama bu, o günkü şartlara göre
uzun vadeli bir iştir. Halbuki hiç
değilse studio niteliğinde bir sah-
nenin daha önce temsilere başla-
ması düşünülmüyor. Açılış ve kuru-
luş hazırlıkları arasında daima
karşılaşılan bir güçlük var: Kadın
sanatçı meselesi. İşte Antuvan'ın
bu mektubu o zaman için en baş-
ta gelen bu sorunun nasıl ele alın-
dığını gösteriyor.

Antuvan diyor ki: «Bu hafta için
de, Konservatuar sınav jürisi bir
toplantı yaptı. Alınan sonuçlara
göre daha şimdiden sınava giren
yetmiş adaydan isimize varar iki
düzine öğrenci bulacağız. Sınavlar
devam ediyor ve işin bu tarafı
sağlanmış demektir.

«Edebiyat Bölümü de pazartes-
günü yapacağı toplantıda öğret-
menlikler için çeşitli adaylar seç-
cek ve birkaç güne kadar beş ev-
ya altı tiyatro sınıfının açılması
kesin olarak gerçekleştirilecektir.»

Belediye Başkanına bu iyi ha-
berleri veren Antuvan hemen ar-
dından şunu yazıyor:

«Kadın elemana gelince işler bu-
nun tam tersine gidiyor.

«Bu sabah yaptığımız birinci sı-
nav toplantısının verimi pek dü-
şüktür. Kayıtlı bulunan sekiz ha-
nım adaydan üçü sınava gelmemiş-
tir. Jürinin kabul ettiği diğer beş
aday ise tiyatrolarda çalışan erme-
ni bayanlardı ve içlerinde yalnız
bir tanesi gerçekten ilgilenmeye-
değer.»

Antuvan'ın büyük ticasını an-
lıyorsunuz. Türkiye'ye bir tiya-
tro kurmak için çağırılmış Müslüma-
nların sahneye çıkması düşünül-
meyen bir memleket. Batı gel-
neğine uygun bir tiyatro kurulan-
ması düşünülmüyor. Bu nasıl olacak?
Antuvan daha mektubunun ba-

şında şöyle diyor: «Gerek konser-
vatuar gerek milli tiyatroya alı-
nacak sanatçı kadın öğrenciler ko-
nusunda rasladığımız güçlükler
daha önce de arz etmişim. Bu me-
sele hakkında yeteri kadar aydın-
landım. Bir çok yetkili kişilerle
görüştükten sonra dâvayı iyice
kavradım. Bu engelleri kaldırmak
için gerekli bazı tedbirler sunabi-
lecek durumdayım.» Ve öngördü-
ğü tedbirler onun için büyük ö-
nem taşımaktadır. Çünkü burada
onun iyi niyeti ve şöhreti söz ko-
nusudur. Kadın personel meselesi
çözülmediği takdirde bütün e-
meklerin boşa çıkacağından üzü-
nülüdür.

Antuvan'a verilen bilgilere gö-
re, 1914 yılında İstanbul'da otuz
kadar profesyonel kadın oyuncu
vardır ve bunların hepsi ermenidir.
Bunların içinde de ancak dört
düş, beşi dikkate değer. Milli tiya-
tronun kurulması için başüstü ele-
man sağlanması lazımdır. Halbuki
işe yarar elemanlar da çalıştırları
müesseseye kontratla bağlıdır.

Gerçi Konservatuar kurulur ku-
rılmaz taşradan öğrenci toplamaya
çalışılacak, buralardan bazı kızca-
ğızlar bulunacak. Bunlar iki veya
üç yıl meslekli bir öğretimden son-
ra tiyatronun kadrosunu meydana
getirecekler, ama bu tedbirin bu-
gün için bir faydası yok. Bugün
hemen yapılacak şey piyasada bu-
lunan ermeni kadın sanatçılardan
bir kısmını angaje etmektir. Gerçi
bunlar için sınav açılmıştı, ama
kendine güvenenler bunu bir hay-
siyet meselesi yaptıkları belki de
biraz çekindikleri için, müracaat
bile etmediler.

O halde ne yapmalı?

Antuvan burada Fransız Tiyatro
Tarihinden örnekler veriyor: Fran-
sa'da Comédie Française (Fransız
Tiyatrosu) nun kuruluşunda ve iki
üç yüzyıl boyunca, kiral yahut im-
parator tarafından yönetimi ile gö-
revlendirilen bir devlet adamı, Pa-
ris ve taşralardaki oyun takımları
içinde dikkati çeken bir oyuncu
olduğunu haber alınca derhal onu
devlet sahnesine davet ederdi.
Böylece o oyuncunun bütün evvel-
ki taahhütleri, imzaladığı kontrat-
lar kendiliğinden hükümsüz kalır-
dı. İki, üç yüzyıl boyunca Fransız
Tiyatrosu'nun en ünlü sanatçıları
Bordo, Havr, Ruan ve Liyon'dan
getirildiler; hattâ Mazaren, Paris'
in göbeğindeki «Pont Neuf» sokak
oyuncularını bile bu yoldan kira-
lın oyuncularını arasına aldı.

bir memlekette böyle olursa, he-
nüz bu türlü bir ilgiden yoksun
bulunan Türkiye'de bu çeşit ted-
birlere daha çok ihtiyaç vardır.
Şöyle bir önerme yapıyor Antuvan:
«Acaba önümüzdeki ağustos ayın-
dan itibaren resmî makamlar
(Konservatuarın ehliyatnamesi
olmayan kadın ve erkek hiç bir
sanatçı özel tiyatrolarda çalış-
maz) diye bir karar alamazlar-
mı?» Buna zevil olarak şöyle bir
karar daha alınabilir: «İstanbul
veya taşrada çalışan kadın ve er-
kek sahne sanatçılarından milli ti-
yatroda veya Konservatuarda çalış-
maya davet edilenler bu hizmete
icabet etmedikleri takdirde ele-
lerinde ehliyatname gelir alınır.»
Şayet böyle kararlar alınırsa bun-
dan iki sonuç elde edilir: 1 - Ge-
rek milli sahne gerek konserva-
tuar için hemen tüzümü kadar ele-
man bulunur. 2 - Sanat seviyesi
yükseltilmiş olur, çünkü herkes
meslekli bir eğitimden geçecek ve
bir kontrol konulacaktır.

Antuvan'ın işaret ettiği gibi
«Fransa'da konservatuar öğrenci-
leri de bütün yüksek öğretim öğ-
rencilerine tanınan haklardan fay-
dalanırlar. Bununla mesleğin itiba-
rı yükseltilmiş olur ve evleneme-
mek korkusuyla tiyatrodan kaçan
ve bunu ahlâkça bir düşüklük sa-
yan iyi ailelerin kızları da bu yan-
lış telâkkiden kurtulurlar.»

Mektup burada bitiyor.

Antuvan'ın öngördüğü tedbirle-
rin 1914 ün idare zihniyetinde na-
sıl karşılandığını, doğrusu, merak
ederim. Ne var ki bu mektup ta-
rihinde on gün sonra Saray Bos-
na'da Avusturya İmparatorunun
veliahdini vurdular. Birinci dün-
ya savaşı koptu. Fransa savaşa gir-
di. Antuvan da memleketine dön-
mek zorunda kaldı. Bununla beraber
tohum atılmıştı toprağa Tür-
kiye'nin savaşa sürüklenmesinden
sonra da bu te'ebbüs bütün bü-
tün ölmeye 1914 ten 1922 ye kadar
tiyatronun yaşaması için, o zaman-
ki genç sanatçıların çabası ne sen-
patiktir! Bu dönemin sonlarına
doğru ilk defa, kaçamak olarak
bir Türk kızının sahneye çıktığını
görüyoruz. Vak'a Kadıköy'de ge-
çer. Polis sahneyi basar. Dar-ul-
Bedayi'nin o zamanki edebî heyet
üyelerinden Celâl Sahir, Halit Fan-
ri, Reşat Nuri de oradadırlar. Cel-
âl Sahir'in ve arkadaşlarının poli-
si oyalamak, oyunu kestirmemek,
oyun bitince de zavallı Afife'yi ka-
çırarak ve hâdiseyi yatırtırmak
için karakollara, Emniyet Müdürlü-
ğüne sürüklenmeleri tiyatro tari-
himizin ilginç sahneleridir. Niha-
yet 1923 te İzmir'de, Gazi'nin emir-
leriyle bir Türk kadını, sayın Be-
dia Muvahhit, Dar-ul-Bedayi sa-
natçısı olarak sahneye çıktı. Ger-
çek Türk Tiyatrosunun temelleri
o gün atılmıştır. Sayarım ben Türk
kadını sahneye çıkmadıkça Türk
Tiyatrosunun kurulmasına imkân
var mıydı acaba? Bence elli yılın
içinde en önemli tiyatro olayı bu-
dur. Türk kızının sahneye çıkması
sadece tiyatro yönünden bir ele-
man meselesi değildir. Bu bir zih-
niyet işidir. Türk kızı sahneye çık-
madığı sürece kadın, erkek seyir-
ciler de bir arada oyun seyrede-
mezlerdi. Bütün hayatımız da onun
gibi ikiye bölünmüştü. Bugün ar-
lık tiyatromuzda böyle bir mesele
yoktur. Dolayısıyla Antuvan'ın
mektubu da o günkü anlamını vî-
tirmiş tarihsel bir belgedir. Şehir
Tiyatrosu'nun elliinci yılında bu
önemli olayı belirtmekten büyük
zevk duyuyorum.

